

Zaključen je projekt COHEIRS: Civilni opazovalci za zdravje in okolje: Inicijativa za odgovornost in razvoj, ki je potekal od aprila 2013 do aprila 2014.

Nosilec projekta, ki ga v okviru programa Evropa za državljane sofinancira Evropska komisija, je mednarodna organizacija ALDA s sedežem v Strasbourgu. V projektu je sodelovalo sedemnajst partnerjev iz dvanajstih evropskih držav, med njimi tudi Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto. Udeleženci projekta so na zaključnem srečanju v italijanskem mestu Mesagne marca 2014 sprejeli naslednja skupna priporočila, ki bodo posredovana institucijam Evropske komisije:

Priporočila

A. Izboljšanje sodelovanja državljanov na področju okolja in zdravja

1. Povečati vlaganje v formalno in neformalno izobraževanje na področju aktivnega državljanstva in participativnih politik.
2. Spodbujati aktivno državljanstvo.
3. Spodbujati organiziranje javnih posvetovanj;
4. Vključevati državljane v javne lokalne zadeve in povečati vlogo civilne družbe.
5. Vključevati mlade v procese odločanja.
6. Zagotavljati dostop do informacij in primerov dobrih praks.

B. Urbani trajnostni razvoj, zelene površine in javno zdravje

1. Promovirati evropski natečaj za najbolj ekološko mesto (za mesta do 60.000 prebivalcev). Mesto, ki bo zmagalo, lahko nagrado nameni za:
  - ustvarjanje in vzdrževanje zelenih površin;
  - spreminjanje zapuščenih površin v urbane vrtove in parke;
  - spodbujanje državljanov k urejanju urbanih vrtov;
  - fotografski in video natečaj na temo zelenih površin (zasebni vrtovi, urbani vrtovi, vrtovi na strehi, viseči vrtovi, ozelenitev in čiščenje mesta).
2. Spodbujati uporabo javnih površin za urbane vrtove (zagotavljanje javnih zemljišč in semen / sadik za zainteresirane državljane).
3. Pripraviti gradiva za izobraževalne procese v vrtcih, šolah in na univerzah. Podajanje osnovnih znanj o:
  - trajnostnem urbanem razvoju
  - vrtičkarstvu (senzibilizacija za trajnostno urbano življenje, zdravje, kvaliteto življenja, povezanega z naravo, hrano in proizvodnjo hrane).
4. Spodbujati uporabo ekoloških avtomobilov (vzpostaviti subvencije za sistem souporabe) in izboljšanje javnega potniškega prometa (za bolj vzdržno, zdravo in privlačnejše življenje v mestnih središčih) z neposredno podporo občin in združenj državljanov.

C. Onesnaževanje zraka in javno zdravje

1. V implementacijo evropskih standardov je potrebno vključiti:
  - vzpostavitev registra, ki identificira države in regije, ki ne spoštujejo EU direktiv;
  - bolj reguliran proces spremljanja, ki jasno določa pristojno odgovorno telo in ki razširja meritve na vse okoljske onesnaževalce.
2. Organizirati monitoring neposredno s strani Evropske komisije.
3. Vzpostaviti novo telo EU (kot npr. EU opazovalci okolja) za identifikacijo okoljskih kršitev, ki vplivajo na javno zdravje.
4. S pomočjo formalnega in neformalnega izobraževanja povečati ozaveščenost državljanov glede povezave med onesnaževanjem zraka in javnim zdravjem.
5. Povečati investicije in zagotoviti nadaljnjo podporo EU projektom za spodbujanje izboljšav javnega potniškega prometa in zmanjševanje uporabe osebnih avtomobilov.
6. Nadaljevati s promocijo uporabe inovativnih tehnologij, kot so filtri in barve na vodni osnovi.
7. Opredeliti mehanizme za sankcije, tudi za posameznike, na področju kršitev okoljskih predpisov.

D. Onesnaževanje vode in javno zdravje

1. Spodbujati večjo usklajenost strategij upravljanja z vodami.
2. Spodbujati izobraževalne aktivnosti in javne kampanje za zaščito vodnih virov.
3. Spodbujati državljansko vzgojo za varčevanje z vodo.
4. Spodbujati večjo preglednost storitev pitne vode glede na dejavnike, kot so analiza kvalitete vode, stroški in končna cena na trgu.
5. Spodbujati in podpirati projekte na področju varstva voda, kot je npr. »Nagrada za mesto z najbolj kakovostnimi vodami«.
6. Še naprej spodbujati izmenjavo dobrih praks glede rešitev problema pomanjkanja pitne vode na deprivilegiranih območjih.
7. Ohraniti vodo kot javno dobro in ne dopustiti, da postane tržno blago.

E. Kmetijstvo in javno zdravje

1. Vključevati ekološke pridelovalce v procese EU odločanja.
2. Zagotoviti več informacij o uporabi in zlorabi kmetijskih proizvodov in tehnologij.
3. Pripraviti gradiva za izobraževalne procese v vrtcih, šolah in na univerzah (osnovno znanje o kmetijstvu in zdravju).
4. Priznati lokalnim kmetijskim proizvodom dodano vrednost za zdravje.
5. Ponovno opredeliti uredbe o kakovosti hrane in semen (in vključiti več elementov kakovosti).

F. Upravljanje z odpadki in javno zdravje – »Zmanjšati, ponovno uporabiti, reciklirati«

1. Spodbujati uvedbo strožjih predpisov EU glede upravljanja z odpadki. Identificirati najuspešnejši model upravljanja z odpadki in spodbujati njegovo implementacijo v vseh državah članicah.

2. Spodbujati uvedbo predpisov glede gospodinjskih odpadkov.
3. Vzpostaviti evropski register s podatki o prepovedanih vrstah odpadkov.
4. Spodbujati večji prenos moči na nacionalne in regionalne agencije za spremljanje upravljanja z odpadki in jih pooblastiti tudi za odvzem dovoljenj.
5. Spodbujati in podpirati javne kampanje, informiranje in usposabljanja za državljane o upravljanju z odpadki in javnem zdravju.
6. Spodbujati obiske na terenu in izmenjavo dobrih praks.
7. Vključevati vojaške in druge razpoložljive človeške vire v procese upravljanja z odpadki.
8. Javnosti omogočiti dostop do vseh podatkov o onesnaževanju.
9. Vzpostaviti odbore, ki bodo sprejemali okoljske študije, sestavljati pa jih mora vsaj 51 % državljanov.

V Novem mestu so v okviru projekta potekale 3 delavnice na temo okoljske problematike, na katerih so sodelovali posamezniki iz lokalnega okolja, predstavniki nevladnih organizacij, srednjih in visokih šol ter javne uprave.

Udeleženci delavnic so izpostavili predvsem pereče okoljske probleme v Novem mestu in ožji regiji ter vlogo nevladnih organizacij pri njihovem prepoznavanju in reševanju:

1. Onesnaževanje zraka s strani prometa, individualnih kurišč in industrije z visokimi emisijami CO₂, PM₁₀ delcev, SO₂, CO, PM₂₅ delcev in ozona. Civilni opazovalci projekta COHEIRS sodelujejo pri pripravi občinskega programa varstva okolja, ki predvideva bolj natančno merjenje vseh polutantov v ozračju s premišljeno postavljenimi merilnimi postajami v mestnem okolju, da bi kar najbolj zajeli glavne vire onesnaževanja.
2. Hrup, predvsem zaradi kaotične prometne ureditve v ožjem in širšem prometnem prostoru. Okoljske in zdravstvene razmere se bodo še poslabšale v primeru izgradnje hitre državne ceste v urbanem prostoru Novega mesta, čemur civilna družba odločno nasprotuje in se je tudi pritožila na Evropsko komisijo.
3. Divja odlagališča odpadkov in slabo razvito ločevanje in recikliranje odpadkov, povezano s tem pa neuspešno prizadevanje občine in jugovzhodne regije na pristojnem ministrstvu po izgradnji deponijskega centra, v katerem bi skladno s tehnološkimi in okoljskimi standardi ločevali odpadke. V jugovzhodni regiji trenutno uspejo ločevati in ponovno predelati le 12 % odpadkov, kar je pod slovenskim povprečjem.
4. Sevanje (bazne postaje in daljnovodi) in svetlobno onesnaževanje. Glavni viri radiacije so bazne postaje in električni daljnovodi v prostorih poselitve.
5. Slaba kakovost pitne vode. S tem je povezan dotrajan vodovodni sistem z neustreznimi črpališči pitne vode, zaradi česar ob večjih deževjih in v sušnih obdobjih voda ni pitna. Občina Novo mesto se pripravlja na obnovo hidravličnega omrežja in na izgradnjo dodatnih črpališč, tudi zaradi povečanih potreb po pitni vodi s strani novomeške industrije.
6. Onesnaženost rek Krka in Temenica, pri čemer se situacija zaradi vedno bolj tehnološko izdelanega čiščenja odpadnih voda počasi izboljšuje, v reko Krko

COHEIRS
Civic Observers for Health and Environment: Initiative for Responsibility and Sustainability

se ponovno vračajo bober, vidra in rak jelševca, vendar je stanje reke še vedno neustrezno od Novega mesta dolvodno.

Udeleženci delavnic so se strinjali, da mora civilna družba postati enakovreden sogovornik odločevalcem, da mora biti dovolj notranje motivirana, strokovno usposobljena in zmožna prevzeti povezovalno vlogo med nevladnimi organizacijami in ostalimi deležniki. Ena glavnih nalog NVO je ravno obveščanje, izobraževanje in ozaveščanje okoljsko prizadetih javnosti, zaradi česar imajo tudi vedno večje njihovo zaupanje in vedno večji vpliv v vsakodnevnih družbeno-prostorskih pojavih in procesih, saj združujejo interesne skupine in posameznike ter koordinirajo njihova prizadevanja, saj so zlasti posamezniki v tem pogledu nemočni.

Odločevalci morajo prepoznati in upoštevati strokovno usposobljenost civilne družbe, jo dovolj zgodaj vključevati v procese oblikovanja politik in strategij, da bo lahko sčasoma lahko prevzemala tudi izvajanje določenih strokovnih nalog. Učinki se bodo kazali na pravočasnem preprečevanju težav in nesoglasij, ustvarjanju pogojev za mediacijo, po drugi strani pa bo civilna družba lahko enakopravno podajala projektne pogoje in sodelovala pri njihovi pripravi in implementaciji, npr. v okviru državnih in regionalnih razvojnih programov. Odločevalci se morajo tudi naučiti poslušati in prepoznavati predloge in ideje civilne družbe ter pokazati pripravljenost sodelovanja z nevladnimi organizacijami.

Udeleženci delavnic so tudi izpostavili, da sodelovanje med NVO in odločevalci ne bo mogoče, dokler odločevalci ne bodo zakonsko zavezani k upoštevanju nevladnih organizacij, zato so predlagali, da se z zakonom predpiše kdo je legitimna javnost v procesih strateškega odločanja, torej kriterije pod katerimi je mogoče šteti, da določena NVO deluje v javnem interesu in načine, kako naj ta sodeluje z odločevalci in obratno. Prav tako je potrebno omogočiti, da bodo NVO vključene že v razvojne, strateške akte in sicer v začetnih fazah, vključno s predstavitvijo finančnih konstrukcij, saj gre za javna namenska sredstva, in sicer v fazah, ko so še vse možnosti odprte, ter da bodo lahko NVO tudi aktivno spremljale izvedbo rešitev ter sodelovale pri njihovi realizaciji.

Priporočila, ki so jih udeleženci projekta na zaključnem srečanju v italijanskem mestu Mesagne marca 2014 sprejeli in, ki bodo posredovana institucijam Evropske komisije lahko preberete na spletni strani <http://www.nevlnik.info/si/novice/?id=10419>
<https://sites.google.com/site/coheirsalda/resources/recommendations>.

Novo mesto, april 2014

Koordinator projekta: Mitja Bukovec